

шенню к местному населению, отсутствию у него прав и свобод, реставрации дореволюционных порядков и возвращении к феодализму.

Ключевые слова: оккупационный режим, Рейхскомиссариат «Украина», органы власти.

© **Oleksii Goncharenko**
(Pereiaslav-Khmelnytskii)

FUNCTIONING OF OCCUPATIONAL ADMINISTRATION BY REICHSKOMMISSARIAT «UKRAINE», SOVIET HISTORIOGRAPHY WARTIME (1941–1945)

The article analyzes the Soviet historiography of the Nazi occupation regime, which was installing on the territory of Reichskommissariat «Ukraine». As a result, of this research was set that the authors of the war years focused on the criminal actions of the occupation administration to local people, absence of his any of the rights and guarantees, restoration of the pre-revolutionary orders and return to the feudal system.

The author argues that during the war was a formed school of Soviet scientist who through the application joint research and theoretical framework explained the course and progress of military events, coverage the problem which was related with the operation of the apparatus of the occupation authorities, to determine the nature of the «new order». At this time, the selection of the empirical base formed the first generalization.

During the war was laid the foundation for the formation of a specific version of the war, occupational segment which was based on the following constructions: a) political and social structure of the USSR should have been destroyed, and the area of the country was subject to German colonization; b) actions of management of the Third Reich were not only criminal but also had signs of genocide; c) in the work of occupation authorities involved «enemies of the people» and representatives of the former «exploiting classes»; d) occupation envisaged the economic plunder and ruthless exploitation of the population, deprivation of the people rights and freedoms granted by the Soviet authorities. Created by the Nazis management system and the legal status of the local population continued to remain outside the purview of historians.

Keywords: occupational regime, Reichskommissariat «Ukraine», authorities.

До редакції надійшла 2.10.2014.

УДК 94 (477) «1941/1942»

© **Ніна Колісник**
(Переяслав-Хмельницький)

РЕАЛІЗАЦІЯ СУДОВИХ ФУНКЦІЙ У СИСТЕМІ СЛУЖБОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МІСЦЕВИХ УПРАВ РАЙХСКОМІСАРИАТУ «УКРАЇНА» В ПЕРІОД ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1941 – СЕРЕДИНИ 1942 РР.

У статті досліджується особливості роботи місцевих управ Райхскомісаріату «Україна» в той час, коли на теренах цього окупаційного адміністративно-територіального утворення були відсутні судові органи. У публікації з'ясовано, що фактично місцеві управи замінили собою судові установи, розв'язуючи на практиці суперечки, які виникали в місцевому соціальному середовищі.

Ключові слова: окупація, Райхскомісаріат «Україна», місцеві органи влади, юридичні відділи, судові органи.

Війни як засіб реалізації агресивних зовнішньополітичних програм правлячих еліт супроводжують історію людської цивілізації впродовж усього її існування. І, навіть, сьогодні цей засіб активно використовується проти суверенних та незалежних держав. Тому вивчення особливостей функціонування окупаційних режимів продовжує залишатись актуальним завданням історичної науки. Тим більше, актуальність теми дослідження зростає, адже сьогодні частина України виявилася загарбаною східною сусідньою, начебто

до недавнього часу дружньою та «братньою» державою.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, присвячених реконструкції подій того буремного часу, поза полем зору науковців продовжують залишатися питання повсякденного соціального життя окупованого соціуму. Те ж саме стосується й судових засобів врегулювання соціальних відносин, які виникали в середовищі місцевого населення.

Сформульована проблема реалізована вітчизняними дослідниками лише частково.

Так, зокрема, окремі питання відповідного напрямку роботи місцевих управ РКУ у своїх працях досліджують В. Шайкан [1; 2; 3], О. Гончаренко [4, с. 36–41; 5, с. 120–125; 6; 7, с. 56–74] та М. Куницький [8, с. 104–108; 9, с. 275–309]. Здебільшого ці автори намагаються реконструювати порядок роботи юридичних (правових) відділів місцевих управ, тогочасну практичну діяльність судових установ. Участь місцевих управ РКУ в заміщенні завдань та функцій судових установ в історіографії ще не досліджувалась взагалі.

Мета статті – проаналізувати повсякденну управлінську практику органів місцевого управління Райхскомісаріату «Україна» (далі – РКУ) та з'ясувати їх реальне місце в розв'язанні суперечок та спорів, які виникали в окупованому соціумі в час, коли ще не існували судові органи.

Зазначимо, що в результаті військової кампанії літа та осені 1941 р. гітлерівській Німеччині вдалося загарбати частину України. Для управління відповідними територіями влітку 1941 р. було створено дистрикт «Галичина» та РКУ. Останній за територією та кількістю населення був найбільшим окупаційним адміністративно-територіальним утворенням. Восени 1942 р. до нього було приєднано ще частину окупованих Вермахтом територій. Місцеве населення, котре мешкало на теренах РКУ, було піддане жорсткій економічній експлуатації, фізичному терору, а сама країна розглядалася як невичерпний резервуар дешевої робочої сили, сировини та сільськогосподарської продукції.

Україна стала найціннішим завоюванням Третього Райху й мала забезпечити Вермахт та Німеччину всім необхідним для успішного завершення військової кампанії – у такому лейтмотиві формувалася тактична мета нацистської окупації. Для організації повноцінної експлуатації місцевого соціуму та його функціонування по базових параметрах потрібно було створити систему відповідної нормативно-правової бази, яка б врегульовувала соціальні відносини в місцевому середовищі. Одним із засобів досягнення цього завдання стала організація судових установ, працівники яких розв'язували спори, суперечки та конфлікти, які виникали в місцевому соціумі. До того ж соціальне життя в окупованій Україні не могло припинитися, адже значна його частина базових елементів взагалі не підвладна державно-правовому впливу. Державно-політичний режим має впливати на нього за допомогою певних регулюючих нормативних приписів. А такі питання, як встановлення часу народження та смерті,

безвісної відсутності особи, зміна прізвища та сімейного стану, потребують діяльності відповідних управлінських органів, які репрезентують публічну владу. Це аксіоматичне положення не стало виключенням і для періоду гітлерівської окупації України.

Проблема створення судових форм, засобів та механізмів врегулювання соціальних відносин у місцевому середовищі постала ще в той період, коли територія майбутнього РКУ перебувала в підпорядкуванні військової адміністрації. Звісно, що відновити судові установи радянського зразка німецька окупаційна адміністрація не могла. Але вихід із цієї ситуації був знайдений. Полягав він у наданні органам місцевого управління, репрезентованих міськими та районними управами, права на здійснення судових функцій або ж на розгляд проблем у суто адміністративному порядку. Зі створенням судових установ у середині 1942 р. ці функції з них були зняті.

Зазначимо, що в період, коли територія майбутнього РКУ перебувала в підпорядкуванні військової адміністрації, останньою були проведені заходи щодо створення судових установ. Про це свідчать перші розпорядження військових властей. Так, наприклад, в інструкціях військової комендатури м. Тального (Черкаська область) від 24 жовтня 1941 р. щодо організації місцевої влади зазначалося, що право на надання дозволів із відновлення роботи судових установ належить виключно фельдкомендатурі [10, арк. 1].

Аналогічні тенденції спостерігаються і в регіонах, які влітку – восени 1941 р. увійшли до складу РКУ. Так, на Вінниччині, зокрема в Гайсині, було відкрито тимчасовий міський суд [11, арк. 133]. Аналогічна установа функціонувала й у Вінниці [12, арк. 85].

А от на Херсонщині з ініціативи місцевого німецького керівництва РКУ до штатних розписів сільських управ було введено посаду судді. Звісно, що віднайти відповідну кількість кваліфікованих юристів, які б замістили ці посади, було неможливо. Тому відразу вводилося правило, відповідно до якого суддя приймав рішення «на власний розсуд» [13, арк. 154].

Зазначимо, що подібні випадки відновлення судових установ з ініціативи військових та цивільних німецьких властей мали спорадичний характер і масового розмаху таки не набули. Проблема була нереалізованою, адже робота судів потребувала не лише відповідного нормативно-правового супроводу та матеріально-технічного й кадрового за-

безпечення, а й чітких регулюючих приписів правомірної поведінки місцевого населення. Тому в умовах відсутності відповідних структур суто суддівські службові компетенції поклалися на місцеву владу.

Своєрідність ситуації щодо створення судових установ полягає ще й у тому, що реалізація цих питань напряду залежала від особистого її бачення з боку німецьких управлінців, наявності відповідної матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення тощо. Тому випадки, коли в окремих окупованих районах України німецька адміністрація так і не приступила до створення судових органів, хоч і вже на той час мала нормативно-правову базу, не стали виключенням. Так, у районах, які стали частиною РКУ із вересня 1942 р., судові органи були створені лише наприкінці року [14, арк. 51].

Із початком формування службових органів та установ РКУ в його організаційній структурі були створені районні (районні у містах), міські та сільські управи. Саме їм, суворо контролюваним німецькими службами, і належала виконавча влада на місцях. Усі ці органи до часу створення судових установ зобов'язувалися розглядати скарги і звернення місцевого населення, розв'язуючи на практиці його повсякденні проблеми. Виключенням із цього правила були лише сільські управи, які не мали власної організаційної структури та великої кількості працівників, хоч, як уже зазначалося, в окремих регіонах і вони наділялися функціями судів.

Одне із центральних місць в організаційній структурі органів місцевого управління належало правовим відділам. Зазвичай до участі в роботі цих відділів залучалися особи і з юридичною освітою. Як правило, створювалися правові відділи в період літа – осені 1941 р. В окремих місцевих управах на їх працівників покладался обов'язок брати безпосередню участь у створенні нотаріату та судових установ [15, арк. 5].

Практичне значення функціонування правових відділів полягало в унормуванні роботи районних та міських управ, розробці локальної нормативно-правової бази, зіставленні німецьких регулятивних установок із радянським законодавством, адже частина його продовжувала діяти і в окупаційний період. До того ж частина місцевих управлінців, здійснюючи керівні функції, не мала для цього ні практичного досвіду, ані відповідного освітнього рівня. А тому їхня нормотворча діяльність і контролювалася працівниками правових відділів. Поряд із контрольними функціями, вони надавали місцевим управлінцям ще й кваліфіковані, суто

фахові, юридичні консультації. Працівники правових відділів перевіряли правильність накладених стягнень, а в багатьох випадках вони вступали в дію лише після санкціонування юристами [16, арк. 36].

Окрім надання консультацій працівникам місцевих управ, службовці правових відділів надавали відповідні послуги ще й цивільному населенню. Зазвичай із приводу звернень людей юристи формулювали фахові висновки, які надсилалися голові місцевої управи, а ті у свою чергу їх санкціонували. Лише після здійснення цієї юридичної процедури рішення місцевої влади набувало чинності [17, арк. 5, 16].

У разі, якщо в поточних справах працівники правових відділів виявляли ознаки вчинених злочинів, вони зобов'язувалися передавати їх слідчому управу [18, арк. 1]. Аналогічні зобов'язання отримували й інші службовці відділів та установ, які підпорядковувалися місцевим управам [19, арк. 4].

Утім, у 1942 р. робота правових відділів місцевих управ почала згортатися, а невдовзі вони взагалі припинили свою діяльність. Незважаючи на значну практичну користь правових відділів, німецькі управлінці РКУ не потребували покращення якості роботи органів місцевого управління, противилися кодифікації нормативної бази, яка врегульовувала їхні взаємини із місцевою владою, а тому й ліквідували їх. Натомість місцевому населенню пропонували звертатися до юридичних консультацій. Але в окремих регіонах із поверненням військової адміністрації в 1943 р. платна юридична практика була припинена, а службовці новостворених органів зобов'язувалися на безкоштовній основі надавати юридичну допомогу місцевому населенню [20, арк. 54].

Отже, правові відділи місцевих управ, які були створені в період літа та осені 1941 р. надавали юридичну фахову допомогу не лише їх працівникам, а й забезпечували право цивільного населення на безкоштовну консультацію та захист власних інтересів. Зазначимо також, що подібна практика не спостерігається в усіх регіонах окупованої України. Справа в тім, що правові відділи створювалися зазвичай у великих містах чи районних центрах із значною кількістю населення. Тому в таких адміністративних центрах, як Київ, Дніпропетровськ, Вінниця, Черкаси, до організаційної структури місцевих управ були введені правові відділи. У районних управах із порівняно незначною кількістю цивільного населення правові відділи в багатьох випадках не створювалися. Питаннями

розв'язання суперечностей і спорів, які виникали поміж місцевою людністю, займалися працівники інших відділів управ.

Основною управлінською структурою місцевих управ, працівники яких займалися розглядом різноманітних звернень та заяв місцевого населення, стали адміністративні відділи. Ці органи мали право накладати на осіб, визнаних винними у вчиненні хуліганських вчинків, штрафні санкції розміром до 100 крб. або ж направляти цих осіб до місць відбування примусової праці терміном до одного місяця. Ці нормативні установки мали діяти до створення кримінальних законів та організації місцевих судових установ [21, арк. 2].

Органи місцевого управління могли виносити рішення, які передбачали й більш тяжкі покарання. Так, зокрема, на теренах Житомирщини восени 1941 р. діяли нормативні приписи, відповідно до яких громадяни, визнані винними в забороненому владою самогоноварінні, підлягали покаранню у вигляді накладення грошового штрафу розміром до 500 крб. або тюремного ув'язнення строком до 5 років. При виявленні повторного вчинення цього правопорушення до винних застосовувалися такі санкції, як конфіскація майна та спалення помешкання й приналежних господарських споруд [22, арк. 10].

Право на винесення покарань за протиправні діяння, які мали ознаки злочинів, отримали й кримінальні відділи місцевих поліцейних формувань. Здебільшого слідчі місцевої поліції мали право виносити вердикти у справах щодо дрібного хуліганства, незаконного забою худоби або продажу продуктів харчування за спекулятивними цінами на місцевих базарах [23, арк. 19].

Німецькі управлінці мали значно більші повноваження в прийнятті рішень щодо кримі-

нального переслідування осіб, які вчинили тяжкі злочини. Тому в разі вчинення факту актів саботажу, злісного хуліганства, пограбування, нанесення тяжких тілесних пошкоджень, смерті потерпілого чи згвалтування винних передавали німецькому керівництву, яке й приймало відповідні санкції. Зазвичай ці санкції мали значно жорсткіший рівень, адже особи, визнані винними у вчиненні цих дій, підлягали покаранню за законами військового часу [24, арк. 11]. Досить часто вони підлягали розстрілу «на місці» [25, арк. 2].

Поряд із розглядом кримінальних справ на органи місцевого управління покладалося завдання займатися справами цивільного характеру. Тому службовці управ займалися як справами суто майнового характеру, так і питаннями, які врегульовували громадянський статус особи.

Існувало кілька технічних процедур розгляду цих питань. В окремих управах цим займалися уповноважені службові особи або особисто керівник установи [26, арк. 1, 5, 6]. Часто позови цивільного характеру розглядалися колегіально – на засіданні органів місцевого управління [27, арк. 1, 3]. У такому ж порядку визнавалися права людей на спадкування майна [28, арк. 1].

Отже, у період відсутності місцевих судових установ на теренах РКУ їх функції та службові завдання були передані районним та міським управам, працівники яких і розглядали проблеми дотримання правомірної поведінки цивільним населенням. В умовах відсутності повноцінної нормативно-правової бази від німецької сторони працівники органів місцевого управління використовували частину радянського законодавства, а в разі неможливості його застосування діяли на власний розсуд і розуміння ситуації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Шайкан В. Стан системи судочинства на території Рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в роки гітлерівської окупації / В. Шайкан // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2007. – Вип. 11. – 250 с.
2. Шайкан В. Німецька система судочинства та діяльність українських правових відділів у роки тимчасової гітлерівської окупації України / В. Шайкан // Безсмертя подвигу: М-ли міжн. наук.-практ. конф., Київ, 22 квітня 2005 р. / Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 311 с.
3. Шайкан В. Повсякденне життя українців у роки німецької окупації. 1941–1944 / В. Шайкан. – К., 2010. – 80 с.
4. Гончаренко О. Українські мирові суди в системі органів правосуддя гітлерівського окупаційного апарату влади Райхскомісаріату «Україна»: організаційна структура, службова компетенція та основний зміст діяльності (1941–1944 рр.) / О. Гончаренко // Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. – Черкаси, 2011. – Вип. 202. – Ч. II. – 151 с.
5. Гончаренко О. Інститут правових радників у системі судочинства Рейхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.) / О. Гончаренко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 6. Історичні науки: Зб. наук. праць. – Випуск 6: Ювілейний випуск до 175-річчя Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К., 2010. – 282 с.

6. Гончаренко О.М. Функціонування окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна»: управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944 рр.): монографія / О.М. Гончаренко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 600 с.
7. Гончаренко О.М. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату «Україна» та «військової зони». 1941 – 1944 рр. / Гончаренко О.М., Куницький М.П., Лисенко О.Є. / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2014. – 151 с.
8. Куницький М.П. Функціонування установ шліфенів та шефенів на теренах Райхскомісаріату «Україна»: аналіз судової практики (1941–1944 рр.) / М.П. Куницький // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2014. – Вип. 29. – 110 с.
9. Куницький М.П. Соціально-правовий статус місцевого населення Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.): монографія / М.П. Куницький. – К.: ПП «НВЦ «Профі», 2014. – 564 с.
10. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). – Ф.Р–2400. – Оп. 1. – Спр. 1.
11. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО). – Ф.Р–1311. – Оп. 1. – Спр. 286.
12. ДАВО. – Ф.Р–1312. – Оп. 1. – Спр. 2 а.
13. Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО). – Ф.Р–1520. – Оп. 1. – Спр. 1.
14. ДАХО. – Ф.Р–1501. – Оп. 3. – Спр. 8.
15. Державний архів Київської області (далі – ДАКО). – Ф.Р–2412. – Оп. 2. – Спр. 5.
16. ДАКО. – Ф.Р–2362. – Оп. 1. – Спр. 13.
17. Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО). – Ф.Р–1154. – Оп. 1. – Спр. 1.
18. ДАКО. – Ф.Р–2412. – Оп. 2. – Спр. 136.
19. ДАКО. – Ф.Р–2356. – Оп. 6. – Спр. 4.
20. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). – Ф.Р–2302. – Оп. 1. – Спр. 6.
21. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф.Р–22. – Оп. 1. – Спр. 15.
22. ДАЖО. – Ф.Р–1426. – Оп. 1. – Спр. 2.
23. ДАЧО. – Ф.Р–48. – Оп. 1. – Спр. 3.
24. Державний архів Кіровоградської області. – Ф.Р–2679. – Оп. 1. – Спр. 1.
25. ДАРО. – Ф.Р–22. – Оп. 1. – Спр. 15.
26. ДАПО. – Ф.Р–2341. – Оп. 1. – Спр. 2.
27. ДАЖО. – Ф.Р–1535. – Оп. 1. – Спр. 2.
28. Державний архів Миколаївської області. – Ф.Р–1035. – Оп. 1. – Спр. 16.

© *Нина Колесник*
(*Переяслав-Хмельницький*)

РЕАЛИЗАЦИЯ СУДЕБНЫХ ФУНКЦИЙ В СИСТЕМЕ СЛУЖЕБНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ МЕСТНЫХ УПРАВ РЕЙХСКОМИССАРИАТА «УКРАИНА» В ПЕРИОД ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ 1941 – СРЕДИНЫ 1942 ГГ.

В публикации автор исследует особенности работы местных управ Рейхскомиссариата «Украина» в то время, когда на территории этого оккупационного административно-территориального формирования отсутствовали судебные органы. В статье утверждается, что фактически местные управы заменили собой судебные инстанции, реализуя на практике те противоречия, которые возникали в местной социальной среде.

Ключевые слова: оккупация, Рейхскомиссариат «Украина», местные органы власти, юридические отделы, судебные инстанции.

© *Kolisnyk Nina*
(*Pereyaslav-Khmelnytskii*)

REALIZATION OF JUDICIAL FUNCTIONS IN THE SYSTEM OF OFFICIAL COMPETENCES TO LOCAL COUNCIL REICHSKOMMISSARIAT «UKRAINE» DURING THE SECOND HALF OF 1941 – THE MIDDLE OF 1942

In the article author investigates features of local government of Reichskommissariat «Ukraine» at the time when the territory of the occupying administrative – territorial formation were absent judicial bodies. The publication found that in fact the local council replaced the judiciary, in practice solving disputes that arise in the local social environment.

Despite the considerable number of scientific publications devoted to the reconstruction of many of the events of that turbulent and very tragic time for the Ukrainian people, outside the purview of scientists continue to remain questions of the everyday social life of the occupied society, of normative – legal regulation of social everyday life. The same thing applies to the court forms and means of settling social relations that arose among the local population.

In period of absence local judicial institutions on the territory of CGS their functions and office tasks were transferred to the district and town councils, whose employees was considered the compliance issue and lawful behavior civilians. Under conditions of absence a complete normative – legal base from the German side employees of local government used part of Soviet legislation, and if it is impossible to use acted on its own discretion and understanding.

Keywords: occupation, Reichskommissariat «Ukraine», the local authority legal departments, courts.

До редакції надійшла 1.10.2014.

УДК 94 (477) «1941/1945»

© *Неля Мельнічук*
(*Переяслав-Хмельницький*)

ГЕНОЦИД ЄВРЕЇВ УКРАЇНИ В ДОБУ НАЦИСТСКОЇ ОКУПАЦІЇ: РАДЯНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1941–1945 РР.)

У статті розкриваються особливості висвітлення політики Голокосту, яка проводилася гітлерівською Німеччиною на окупованих теренах України упродовж 1941–1944 рр., радянською історіографією періоду Другої світової війни.

Ключові слова: окупація, Райхскомісаріат «Україна», Голокост, місцеве населення.

Досить активно в сучасній історіографії розвиваються дослідження з історії Голокосту. Починаючи з 90-х рр. ХХ ст., ця тема активно дискутується та досліджується у вітчизняному соціогуманітарному просторі. В останні десятиріччя з'явилося немало праць, предметом яких визначаються різні аспекти цього багатомірного явища окупаційної доби. Водночас у літературі побутує думка, що в радянський період ця тема не вивчалася й не перебувала в центрі уваги науковців. Тому дослідження напрацювань радянської історіографії політики Голокосту продовжують залишатися актуальними на сучасному етапі.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність спеціальних досліджень із цієї проблематики. Практично всі автори досліджень з історії Голокосту оминають радянські публікації з цієї тематики, які з'явилися ще в період Другої світової війни.

Відповідно до цього, метою даної публікації є аналіз радянської історіографічної спадщини з проблем політики Голокосту, яка проводилася на теренах Райхскомісаріату «Україна» – найбільшого окупаційного адміністративного утворення.

Події Другої світової війни та гітлерівської окупації України й частини областей інших республік СРСР активізували вивчення тематики злочинних дій щодо місцевого населення, вчинених німецькою адміністрацією на цих територіях.

Проблеми Голокосту в Україні загалом та у її окремих регіонах, зокрема, не були предметом окремих ґрунтовних досліджень радянської історичної науки протягом усього її існування. Деякі факти нацистського геноциду євреїв України розглядалися виключно в контексті

праць із проблем Великої Вітчизняної війни та окупаційного режиму. Фактично в радянській історичній науці історіографії цієї проблеми в якості самодостатньої ніколи не існувало. Та, власне, і доля інших категорій місцевого населення радянську історичну науку практично не цікавили.

Але у воєнні роки ця тематика, нехай спрощено й схематично, дотично й контекстуально, все ж розглядалася. Причини цього слід відшукувати в реаліях тієї доби. Парадоксально, але радянське суспільство опинилося в рамках менш заангажованої комуністичними постулатами системи. Далися ознаки поразки на фронтах війни, певний шок і розгубленість партійних лідерів. Здійснювався перегляд шляхів, номенклатури засобів і набору конкретних ідей, які мали впливати на суспільство. Тому система партійно-державного контролю над свідомістю населення втратила тотальний вигляд, якого вона набула в передвоєнні часи. Привабливою для радянської пропаганди виявилася й теза щодо злочинів гітлерівських окупантів, вчинених на окупованих територіях. Саме вона мала надихати воїнів РСЧА, місцевого населення окупованих територій на опір чужоземцям. Тому факти знищення євреїв України «просочувались» крізь сито партійної цензури й працювали на патріотизм. Інша справа, що ця тематика перебувала не завжди на шпальтах суто академічної, наукової літератури.

Ще однією з причин зосередження певної уваги як істориків-професіоналів, так і радянських публіцистів до проблем злочинів, вчинених гітлерівцями та їх поплічниками на окупованих теренах України, стали міркування суто політичного характеру. Радянській владі задля впливу на міжнародне співтовариство, створен-